

СРПСКА ПРЕЗИМЕНА СРЕДЊОВЈЕКОВНИХ ЖУПА ВИШЕВЕ И ЗАГОРЈА

У раду су обрађена српска презимена средњовјековних захумских жупа *Вишеве* и *Загорја* те вријеме и начин њиховог настанка.

Кључне ријечи: средњи вијек, жупа, владарске породице, народ, родоначелник, српска презимена.

1. Жупе Вишева и Загорје: историјски преглед

Средњовјековна жупа *Вишева* у оквиру српске земље Захумље заузима мала је територију која се данас именује *Борач* у горњем току ријеке Неретве. *Вишевом* се називао и изворишни дио и горњи ток ријеке Неретве. То доказују неке карте из 16. вијека, на којима стоји да се Горња Неретва зове *Visseua*. Дукљанин је спомиње у саставу Подгорја као *Guisemo*. За њено постојање више потврда пружа и дубровачки архив. Тако се дана 6. априла 1400. године помиње неки Богосав из „*Visseue, de Ternouiča*“. Ријеч је овдје о селу Трновици, које и данас постоји и које је једно од првих села Доњег Борча гледано према току Неретве. Дана 5. новембра 1425. поднесена је у Дубровнику тужба „*supra Milorad Biegranouch de Viseva in Sagorie*“, а године 1400. буне се Дубровчани што је Сандаљ Хранић, господар Захумља, успоставио нове царине на „*altra via de Nagorie in Visseva*“. Ради се, у ствари, о царини у Улогу, средишту Жупе, што потврђује и брдо у том мјесту које се зове *Царина*. Мавро Орбини такође наводи да Неретва извире „*in Visseva, et come corre il detto fiume inverso Cogniz*“ (Динић 1978: 228).

Нешто прије 1321. године у области Подгорје из жупе Вишеве издвојен је дио насеља и формирана је жупа *Загорје*, која је обухватала подручје између горње Неретве и Дрине. У њу је улазила и изворна област Вишеве. Као средњовјековна жупа Загорје се помиње око 1323. године у повељи босанског бана Стјепана II Котроманића којом он дарује неке крајеве кнезу Вукосаву.

¹ milos.okuka@slavistik.uni-muenchen.de

На подручју ових двију жупа постојало је пет утврда (градова): *Љусићи*, *Обаљ*, *Велетин*, *Дурош* и *Бојићи*. У повељи краља Алфонса V из 1444. године помињу се Обаљ и Велетин, а у повељи Фридриха (Friedricha) III из 1448. Велетин и Дурош (Мулић 2004/1: 62). Они су били важна упоришта средњовјековног Загорја.

Град *Љусићи* налазио се на врлетној узвисини на лијевој страни Неретве код данашњег села Љусићи (Улог), а *Обаљ* с друге стране ријеке на средини пута Улог – Калиновик, гдје је и данас истоимено насеље. Помиње се 1444. године као „Niobel Vsagorie“, а 1454. као „Oball“, посјед Херцеза Стјепана. *Велетин* се помиње 1444. као „Veletin Vsagorie castelo con contato“, 1448. као „castrum Welletin“, а 1454. као „civitate Velletino cum castris et pertinetiis suis“. Био је смјештен „на прилично забаченом мјесту, удаљеном од саобраћајних линија“ у близини брда Велетин гдје лежи „Градина“. Лоциран је на кречњачкој стијени која се обара према Наретви, на њеној десној страни између села Оцркавља и Дољана, западно од Калиновика. Постојале су двије тврђаве, од којих се друга звала *Кључ*. Зид који их је спајао народ је звао *Тамницом*, ливаде према Неретви *Мађуграђем*, а сјеверни плато *Градом*. У близини зидина лежи већа некропола стећака. *Дурош* се помиње 1448. као „Castrum Durosch“, а 1454. године као „civitate Dunos“. Забиљежен је уз Јелеч, а био је смјештен уз планину Думош (Динић 1978: 234, 251). Ријеч је, дакле, о Горњем Подрињу (у подручју општине Фоча) (Реџић 2009: 89), што говори да је жупа Загорје у 16. вијеку обухватала и један дио те области. Град *Бојићи* био је близу Калиновика (Бешлагих 1962: 8). Зидине града и данас постоје. Изгледа да је при градњи утврђења било савњено брдо и да се на њему градило. Издваја се огромна окомита стијена која се звала *Кулом*. На простору око ње били су објекти за становање.

Жупама Вишева и Загорје управљале су велике војводе Влатко Вуковић (1373-1391), Сандаљ Хранић (1391-1435) и Стјепан Вукчић Косача (1425-1466). Из поменуте повеље Стјепана II Котроманића види се да је у Загорју био жупан Познан Пурђић. Мавро Орбини говори о њему као војводи од Загорја и Невесиња („al Vojevoda Reposnan Purchich e lo mondo ad ossurare Sagorie e Nevesigne“). Он је 1327. био посланик (изасланик) Стјепана II Котроманића у Дубровнику.

Након нестанка Пурђића 1335. године жупама Вишева и Невесиње управљали су жупани властелинског рода *Санковић*: Санко (1335-1370), Бељак (1358-1391) и Радич (1391-1404). Послије Радичеве смрти 1404. године, посједи Санковића директно су прешли у руке великог војводе Сандаља Хранића.

Турци су освојили велики дио Захумља непосредно након пада Босне (1463). Тако су већ до 1466. године запосјели сав источни дио и највећи дио централне Херцеговине. У периоду од 1463. до 1470. привремено су формирали *Вилајет Херсек или Земља Херцегова* са сједиштем у Хвочи (Фочи). Њега су сачињавале жупе Соко са Фочом, Кукањ са Пљевљима, Милешево

са Пријепољем, Самобор са Чајничем, Дубиштица, Бохорић, Кава и Поблатје, Горажде, Загор(је), Бистрица са Устиколином, Осаница, Вишева, Тојевац, Ком, Неретва са Биоградом, Гацко са Церницом, Ватница (Фатница), Благај, Видошка, Мостар, Дубрава и Оногшт. Вилајет *Херсек или Земља Херцегова* био је подијељен на два сераскерлука (војне команде). Вишева и Загорје су били под комадом сераскера Мехмеда (Шабановић 1959: 136-137).

2. Настанак породичних имена (презимена)

Настанак породичних имена (презимена) у Захумљу и Травунији може се везати за крај 12. и почетак 13. вијека. У почетку су биле у питању само владарске и властелинске породице које су добивале презимена према своме родоначелнику, а од 14. вијека то се пренијело и на обичан пук. Доказе за то пружају српски и дубровачки историјски извори. Ријеч је, наиме, о повељама српских владара и о хрисовуљама (даровницама), у којима се налази стотине имена и презимена, те посебно о документима Дубровачке Републике од друге половине 13. па све до краја 15. вијека. У званичним канцеларјиским књигама Дубровника из тог периода налазе се, прво, подаци о продаји робља у Дубровнику из Захумља, Травуније, Вишеве, Загорја, Босне и Хрватске те, друго, имена (и презимена) ратне сирочади, трговаца, кнезова, војвода, разних емишара и мисионара, дипломата, црквених људи Православља и Босанске Цркве који су у Дубровачкој Републици обављали разне послове и извршавали жеље и налоге својих господара из Босне, Србије, Зете, Угарске, Млетачке Републике и Турске. Поред тога, дубровачки кацеларијски списи откривају и имена сељака и сељачких породица, мада се то односило, прије свега, на имена удовица и сиротиње послје разних ратова и погрома, па на имена оних који су били оптуживани или осуђивани за разне прекршаје на темељу разних (при)тужби, те на имена сељака који су продавали стоку у Дубровнику или су је узимали и изгонили на испашу од Попова до Гацка, Невесиња и планина Морина, Црвња, Вучева, Лелије, Зеленгоре и Волујака. Званичних пописа становништва Хумске Зеље и Травуније није било све до доласка Османлија (Турака).

Но Османлије су у својим дефтерима (пописима) из прве фазе њихове владавине у Босни и Херцеговини пописивали становништво по домаћинствима одређених мјеста те њихове обавезе према султану, феудалцима и спахијама. Пописивано је одрасло мушко становништво, и то њихова властита имена (без презимена). Ријетко су навођена женска имена, и то само онда кад је било ријеч о удовицама посједницама земље и њиховој мушкој, малољетној дјечи. Врло ријетко су навођена презимена. И то се углавном односило на властелинске породице. Исто тако су врло оскудни подаци о средњовјековним презименима (изузимајући владарске породице) у Херцеговини, па и у нахијама Вишева и Загорје, и у литератури о том добу. Због

тога нам је недовољно познат тај патронимијски свијет уопште, посебно у Доњем Борчу. Но, и оно што се досад зна, пружа одређену слику тога свијета у Херцеговини, па и у жупама Вишеви и Загорју.

3. Потврђена српска презимена из жупа Вишеве и Загорја

Уз све резерве да ли су увијек тачно забиљежена и/или реконструисана, наводимо српска средњовјековна презимена из жупа Вишеве и Загорја на основу *Poimeničnog popisa sandžaka vilajeta Hercegovina* у периоду од 1475. до 1477. године (Аличих 1985), историјске и културно-историјске литературе (Динић, Бешлагић, Вего, Мандић, Мулић, Ашкраба и др.) и *Sumarnog popisa sandžaka Bosna iz 1468/69. godine* (Аличих 2008):

Ангрић – властелинска породица, тимарници (тј. спахије) на почетку османске (турске) владавине (Мулић 2004/2: 82).

Бабић – Радослава Бабић („de Vissevi de Xagorie“), била у заробљеништву приликом турског освајања, ослободио је Никола Скотиоли и одвео је у Италију; у дубровачким документима помињу се још и Милатко и Озрен Бабић, в. доље: *Братеновић*.

Белић – Влађ Белић, кнез (Мулић 2004/2: 87).

Бјејановић – помиње се 1425. године „Milorad Bieganouch de Viseva in Sagorie“ у Дубровнику, против којег је подигнута тужба (Мандић 2000: 333).

Бојавчић – помиње се Грубоје Богавчић из Вишеве, против кога је 11. априла 1372. године у Дубровнику поднесена тужба због пљачке у Сланом, као и Радак Богавчић из катуна Зуровићи у Вишеви, који прегони робу дубровачких трговаца (Ашкраба 2008: 100).

Бојић – помиње се Дражеслав Бојић из Загорја као писар Твртка Котроманића, од којег је једном добио „veliki pehar vina“ да га „u dobru volju“ испије (Вего 1982 46).

Брајеновић – помиње се Обрад Братеновић из Загорја, који је дубровачком суду поднио тужбу 18. марта 1371. године против Озрена Бабића, Милата Бабића и Припка Класића због неког преступа који су му учинили (Мандић 2000: 459).

Брајић – 2. маја 1441. године помиње се племић Братић из Вишеве у Дубровнику на суду. Братићи се иначе најраније помињу у Дечанским хрисовуљама 1335-1345. године (Мандић 2000: 143-144; Ашкраба 2008: 127).

Брајцуловић (Братљевић) – тимарници у Загорју (Мулић 2004/2: 82).

Бојојанец, в. доље: *Санковић*.

Бурисаљић (Burisaglich) – Остоја Бурисаљић из Загорја продаје коња у Дубровнику Цвјетану Љубанировићу са Бргата код Дубровника (Мандић 2000: 308).

Вишевић – први Захумљани настањени у изворишном дијелу ријеке Неретве, у Вишеви, по којима су област и горњи ток ријеке Неретве добили

име. Познат је Михаило Вишевић, кнез захумски, коме је прадед био шести архијупан Вишеслац. Он је био владар Захумља и Загорја од 912. до 926. године. Порфирогенет га је титулирао „проконзулом и патрицијем“, а Папа га је звао „преузвишеним војводом Хумљана“. Учествовао је на Сплитском Сабору 825. године. Столовао је у древном граду Благају (Мандић 2000: 37).

Владнић (Uladnich) – помиње се Петко Владнић са Морина код Улога као човјек Радослава Павловића (Мандић 2000: 342).

Вујхнић (Uoynich) – помиње се Толар Вујхнић из Загорја против кога је поднесена тужба у Дубровнику (Мандић 2000: 270).

Вукић – Владивасије Вукић, тимарник, отац царевог чохадара (Аличич 2008: 133).

Вучковић – помиње се Утјех Вучковић из Загорја 26. фебруара 1373. године да је продао Братомила, сина Прибина, за 14 перпера (Вега 1982: 56).

Гавчић – Бранивој Гавчић, тимарник (Аличич 2008: 135; код Мулића 2004/2: 82 наведен као *Гарчић*).

Галчић (Galcich) – помиње се Милко Галчић из Загорја који је ступио на изучавање обућарског заната у Дубровнику код Милка Ђурђевића на шест година. Наводи се такође да ће га мајстор за то вријеме издржавати и да ће на крају науковања добити обућарски алат (Мандић 2000: 294).

Гарчић, в. горе: *Гавчић*.

Гојковић – кнез Стефан Гојковић („*homo vojvodi Stipani*“) из Вишеве помиње се у дубровачким изворима 19. новембра 1446. године како се потпомаже новцем у Дубровнику за неко путовање (Мандић 2000: 545).

Гојниковић – из династичко-владарске породице из Загорја помиње се Гојник и његов син Петар Гојниковић (Мандић 2000: 27).

Госдијевић (Gosdieuich) – у Дубровачком архиву се помиње 1374. године Радослава Гостијевић која се уз пристанак оца унајмљују неком Радославу који је треба издржавати (Ашкраба 2008: 208).

Грдомић – Милош Грдомић из Загорја, човјек (поданик) Познана Пурћића (Вега 1982: 55).

Дабишић – Пурћа Дабишић (с браћом) спомиње се у 1366. години (Бешлагић 1962: 9).

Дековић – у средњовјековном граду Велетину помиње се неки Вукац Дековић 1442. године (Мулић 2007/1: 34).

Десничич – властелини, тимарници, Вукић и његов брат Радич (Мулић 2004/2: 82; Аличич 2008: 133: тимар им одузет јер, по извјештају Хамзе-бега, „неће да обављају службу“ па је „cijel pridodat timaru Radičevog sina Sulejmana“).

Добросалић (Dobrossalich) – помиње се Милош Добросалић с Морина код Улога као човјек Радослава Павловића (Мандић 2000: 342).

Драживојевић – 24. маја 1335. године помиње се притужба Манча Лампрова Менчетића кнезу Константину Непличићу на „Miltena Draživojevića i sina mu Sanka, ljuđe Bosne iz Zagorja“ (Вега 1982: 55), в. доље: *Санковић*.

Дражојевих, в. доље: *Санковић*.

Зових (Sgouich) – помиње се Радоје Згових из Загорја који у Дубровнику продаје коња (Мандић 2000: 267).

Јелашћих (Елашчић) – у изворима се помиње Станоје Елашчић из села Јелашца код Калиновика 1. јула 1392. године као посланик краља Стјепана Дабише „који подиже краљев доходак у Дубровнику“ (Мандић 2000: 99).

Каљунович (Каљуновић, Калиновић ?) – стара породица из Загорја. Јавља се у Дечанским Хрисовуљама 1335-1345. године. Помиње се Ранко Каљунович. Вјерује се да је по овој породици Калинович добио име (Мандић 2000: 258).

Кластћих (Clastic) – против Припка Кластића из Загорја поднесена пријава у Дубровнику због пљачке у Сланом, в. горе: *Братеновић* (Мандић 2000: 270).

Клобучар – Вукач Клобучар (Аличич 1985: 409).

Клонимирових – помиње се Часлав Клонимирових (931-960) који је заваљао Загорјем и прикључио га „Требињској држави“ (Мандић 2000: 27).

Ковачих – помиње се Бодан Ковачих из Загорја иза 1375. године као јамац Радичу Кутинићу из Цернице (Гацко), а 1377. године да је из села Ковачићи код Улога (Ашкраба 2008: 413).

Лалових (Lalouich) – Марин Лалових из Загорја био је јамац 1470. године за подизање неког кредита у Дубровнику (Мандић 2000).

Милџеновић – Санко Милтеновић (Младеновић), помиње се 1366. године, в. доље: *Санковић*.

Миљевић (Migleuich) – помиње се 1377. Дабижив Миљевић из Загорја као свједок Радичу Кутинићу из Цернице (Мандић 2000: 293).

Младеновић – в. горе: *Милтеновић*.

Негурић? – Вук Негурић (вјероватније: *Њугурић*), тимарлија (Аличич 2008: 132).

Немил (Немио, Nemil) – Радослав Немил (Немио) из Подјелеча са Загорја помиње се 1441. године као човјек Вука Хранића (Мандић 2000: 322).

Обливојевих (Obliuoieuich) – помиње се Мојман Обливојевих из Трновице као човјек Припца Мрђеновића (Мандић 2000: 323).

Ојодиновић – Стојан Оподиновић, овјековјечен на стећку на Ченгић Барама (Обаљ) (Бешлагих 1971: 59).

Опрашић – Радивоје Опрашић, тимарник (Аличич 2008: 140).

Пасквојевих (Pasquoevich) – Бранко Пасквојевих се помиње као човјек Припца Мрђеновића (Мандић 2000: 323).

Петковић (Petchouich) – Радашин Петковић из Загорја ступа на занат у Дубровнику код Богоја Обрадовића на шест година. На крају науковања добиће алат за рад (Мандић 2000: 294).

Петојивих – Прибислав Петојивих, феудалац, вјероватно савременик Познана Пурћића, овјековјечен на стећку у Љусићима (Бешлагих 1971: 59).

Прикодовић (Pricodouich) – дубровачки извори помињу Радосава Прикодовића из Загорја као човјека (поданика) Познана Пурћића (Веґо 1982: 55; Мандић 2000: 254).

Приичиновић – Милат Припчиновић, овјековјечен на стећку у Живњу (Веґо 1980: 134).

Пурћић (Пурћа, Purchich, de Purchia) – Познан Пурћић (у историјској литератури и као: Познањ Пурчић), кнез, војвода, жупан, управитељ жупа Вишеве, Невесиња и Загорја за вријеме владавине Сандања Хранића (1306-1344); његов отац Пурћа; браћа му Обрад (1319-1335) и Радослав (1335-?). Познан се помиње као жупан Загорја и Невесиња 1306. и као свједок с браћом на повељама Стјепана Котроманића 22. маја 1326. године. У дубровачким изворима помиње се и Проданко Пурћић из катуна Пурћић 1335. године. Познан је родоначелник *Познановића* (Мандић 2000: 137-138).

Радић – тимарници у Загорју (Мулић 2004/2: 82, Аличић 2008: 135 помиње Радивоја Радића).

Рејушевић – властелини, тимарници у Загорју (Мулић 2004/2: 82).

Санковић – властелински род. Прво су се звали *Богопанец*. Родоначелник је Дражен Богопанец (помиње се 1306. г.). Презиме *Драживојевић/Дражжојевић* је према њему. Дражен је имао сина Милтена, отуда онда презиме *Милтеновић*. Његови синови су Санко и Градоје те кћерка Драгна. По Санку је онда добила управљачка лоза име – *Санковић*. Његови синови су Бељак, Радич, Бодел, Санчин и Драган (уп. Динић 1978: 228; Мулић 2007/1: 8-9).

Сладић (Sladich) – помиње се златар Вук Сладић из Подјелача у Загорју који се нашао пред дубровачким судом 5. маја 1450. године (Мандић 2000:354).

Стејновић (Steponich) – помиње се Радашин Степовић из Загорја који унајмљује сина Радослава на осам година код презвитора Бенедикта де Балеча (Мандић 2000: 294).

Тикорадић (Ticoradich) – помиње Милоје Тикорадић са Загорја као човјек Познана Пурчића (Мандић 2000: 254).

Хмелевић – тимарник Драгић Хмелевић (Аличић 2008: 137).

Хомилић (*Хумулић*) – тимарници у Загорју (Мулић 2004/2: 82).

Хумулић – в. горе: *Хомилић*.

Чемеровић (Темеровић, Semerouich) – властелински род из загорских Бјелимића; познати су *Томо* (прије 1435) и *Јурај* (1444-1477); помиње се Томо Чемеровић (Темеровић) из Загорја као заступник Сандаља Хранића у Дубровнику заједно са Рајком Припчевићем Мрђеновићем (Мулић 2007/1: 13; Мандић 2000: 199).

Чердомилић (Gherdomilich) – помиње се Милош Чердомилић из Загорја као човјек Познана Пурћића (Мандић 2000: 254).

Шируновић – Вукосав Шируновић, овјековјечен на стећку у селу Ковачићи изнад Улога (Бешлагић 1971: 134-135).

Литература

- Аличић 1985: Ahmed S. Aličić (прир.), *Poimenični popis sandžaka vijaleta Hercegovina*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo.
- Аличић 2008: Ahmed S. Aličić (прир.), *Sumarni popis sandžaka Bosna iz 1468/69. godine*, Islamski kulturni centar Mostar, Mostar.
- Ашкраба 2005: Петар Ашкраба Загорски, *Загорје (Срби кроз времена)*, прва књига, Центар за културу и информисање, Загорје, Фоча.
- Ашкраба 2008: Петар Ашкраба Загорски, *Србија (или Загорје. Стара србска презимена, Сеобе...)*, Друга књига, Удружење за информативно-културну дјелатност „Свети Сава“, Загорје.
- Бешлагић 1962: Šefik Bešliagić, *Kalinovik, Srednjovjekovni nadgrobni spomenici Bosne i Hercegovine*, Svezak VII, Zavod za zaštitu spomenika kulture Narodne Republike Bosne i Hercegovine, Sarajevo.
- Бешлагић 1971: Šefik Bešliagić, *Stećci i njihova umjetnost*, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo.
- Бешлагић 1971: Šefik Bešliagić, *Stećci, kataloško-tipološki pregled*, Veselin Masleša, Sarajevo.
- Вего 1957: Marko Vego, *Naselja bosanske srednjovjekovne države*, Svjetlost, Sarajevo.
- Вего 1982: Marko Vego, *Postanak srednjovjekovne bosanske države*, Svjetlost, Sarajevo.
- Динић 1978: Михаило Динић, *Српске земље у средњем веку*. Историјско-географске студије, СКЗ, Београд.
- Мандић 1985: Novak Mandić Studo, *Gacko kroz vijekove I*, Gacko.
- Мандић 1995: Новак Мандић Студо, *Земља звана Гацко I, II*, Београд.
- Мандић 2007: Novak Mandić Studo, *Osnivači Hercegovine*, Autorsko izdanje, Gacko.
- Мандић 2000: Новак Мандић Студо, *Српске породице Војводства Светог Саве*, Издање аутора, Гацко.
- Мулић 2007: Jusuf Mulić, *Konjic i njegova okolina u srednjem vijeku*, knj. 1, izd. Jusuf Mulić, Sarajevo.
- Мулић 2004/1: Jusuf Mulić, *Hercegovina*, Dio 1: *Feudalna oblast srednjovjekovne bosanske države*, Muzej Hercegovine, Mostar.
- Мулић 2004/2: Jusuf Mulić, *Hercegovina*, Dio 2: *Vojna i upravna jedinica Osmanskog carstva: Knjiga 2.1. (XV i XV stoljeće)*, Muzej Hercegovine, Mostar.
- Савић 2004: Јово Савић Николин, *Борач и Савићу*, ГрафоМарк, Лакташи.
- Шабановић 1959: Hazim Šabanović, *Bosanski pašaluk*, Naučno društvo NR Bosne i Hercegovine, Djela XIV, Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka 10, Sarajevo.

Miloš Đ. Okuka

**SERBISCHE NACHNAMEN DER
MITTELALTERLICHEN GESPANSCHAFTEN
VIŠEVA UND *ZAGORJE***

In der Studie geht es um die serbischen Nachnamen der mittelalterlichen Gespanschaften *Viševa* und *Zagorje* in Zahumlje. Zeit und Art ihrer Entstehung werden dargestellt.

